

Oh jaj...!

KOHOGES

REKEDTSÉG,
TOROKFAJÁS
ELLEN

EGGER
MELLÉ

Pasztilla

KAPHATÓ GYÓGYSZERTÁRAKBAN
ÉS DROGERIÁKBAN

Eljen!

megolaj az
alkozott köhögés!

Egger Mellpasztilla
csakhamar meggyógyít!

GÁZLÁNGOK A PESTI ÉJSZAKÁBAN

Írta: PÁSZTOR MIHÁLY

Budapesti Vegyészeti Gyárosok Egyesülete néhány nappal ezelőtt megünnepelte az évfordulóját annak, hogy háromnegyed évszázaddal ezelőtt gyulladtak ki először a gázlámpák a Belvárosban. Halvány sárgászöldben játszottak ezek a denevérszárnyu lángok, melyek hetvenöt esztendővel ezelőtt bevilágították a pesti éjszakába. A pestiek nem túlságosan örültek a premiernek, sőt akadtak konzervatívok, akik visszasírták az olajlámpákat. Pedig hát a pestieknek nem volt igazuk, mert mégis nagy dolog volt az a gázvilágítás, a világítótechnikának ez a nagy vívmánya, amely bizony több tiszteletet és megbecsülést érdemelt volna, mint amit kapott.

Göröngyös volt az út, amelyen William Murdoch találmánya Londontól Pestig eljutott. A pesti premier előtt ötven esztendővel próbálták ki a londoni Pall-Mall-uccában, hogy mit tud a gáz, ha meggyújtják. És bár Londonban sem volt mindenki elragadtatva az újfajta világítástól: 1814-ben már gázzal világították egész Londont. Szegény gázvilágítás az első időkben nagyon sok támadásnak volt kitéve; a vicclapok tréfát faragtak róla. Walter Scott, az akkori idők páratlanul népszerű regényírója mérges brosrút írt a gázvilágítás ellen, sőt röpiratában „ragályterjesztő újításnak” nevezi, míg Byron, az édesszavú poéta, satirikus verseket írt a gázzal. De a gáz fillyet hányt ezekre a támasokra és 1815-ben már Párizs, 1826-ban Berlin és 1833-ban Bécs is rátért a gázvilágításra. A pestiek egyelőre csak messziről fanazáltak a közséngázzal, amely világít és Pesten eleinte mindössze annyi történt, hogy udós Márton József 1803-ban belevette a zótárába ezt a szót, hogy: *levegőszesz*. 1832-en pedig a *Társalkodó* című folyóiratban *Ielmecci* elsőnek írta le a „légszesz” szót. S megint jóidőnek kellett elmúlnia, míg 1854-en Ballagi Mór bevette a zótárába a „Gázvilágítás” szót.

Annyi bizonyos, hogy a magyar koponyákat is izgatta és foglalkoztatta az angol találmány, mely lassacskán új világot gyújtott a vegyészet tudományában.

A gázgyártás még *Széchenyi* István érdeklődését is lebilincselte. Mikor egy nagy szerelmi botrány után, búfelejtőül 1815 októberében tanulmányútra Londonba érkezett, nagy buzgalommal látott hozzá a gyárak studiózásához és mint naplójában följegyezi, öt dolog ragadta meg a figyelmét; öt olyan dolog, amelynek — úgy gondolta — hasznát veheti idehaza. Londonban — írja a naplójában — olyan kéményeket látott, amelyeket a szél forgat. Nagyon tetszeltek neki a ki- és befelé nyíló és maguktól csukódó ajtók; a négyszögű, vagy gömbölyű edények, amelyekben a kenyér bizonyos alakot nyer. Nagyon meglepte a Water Closetek működése és végre el volt ragadtatva a gázvilágítástól. Az a gondolata támadt, hogy idehaza a birtokán szintén berendezze a gázvilágítást. Meg is vásárolt egy gázfejlesztő modellt. Haza is hozta. Olyasmi motoszkált a fejében hogy vajjon nem lehetne-e gázt is, mint a levegőt, palackokba préselni, hogy aztán palackba zárt tüzet vásárolhasson az, akinek tüze van szüksége. Szóval, hazahozta a gázfűző masinát, de a gázvilágítást nem vezette be.

De nemcsak *Széchenyi*: *Tehel* Lajos, a Magyar-Nemzeti Múzeum gondnoka már

1816-ban megpróbálkozott vele, hogy olyan levegőt főzzön, ami meggyújtva világít. Sikerült is neki. De ez a magyar kísérletezés egyelőre még csak játék volt a tudomány-nal és 1825-ben *Fáy* András azt írja, hogy „Óriási léptekkel halad előre Pest; minden év közelebb hozza Bécshez. De még nagy a haladni való pálya. A gázvilágítást, bankot, állóhidat, redoutot, gyalogkövezetet, promenádót és mindenekelőtte az egész városban egy arányos, alkalmas kövezetet, még most csak óhajtanunk lehet”.

Ami *Fáy* András számára egyelőre csak jámbor óhajlás volt, azt a következő esztendőben *Kappel* Friderick, a híres pesti bankár, *Lónyay* Menyhért későbbi apósa, megvalósította. Pénze volt elég, hát vásárolt Londonban egy házi gázfűzőt és 1826-ban már ezen a masinán kotyvasztott gázzal, világította bálványuccai házát. Az ilyesminek hamar megjön a dívatja. Néhány esztendő múlva már egy-két pesti nagykereskedő szintén gázzal világította a boltját és az 1837-ben megnyílt Nemzeti Színháznak az volt az egyik szenzációja, hogy gázzal világították. Sőt nemcsak a színházat világították gázzal, hanem a Nemzeti Színház igazgatósága el is adott a gázból. *Goldberger* képfestő Újpiacra levő (mai Erzsébet-tér) boltját és a *Pilvax* kávéházat (1840-ben nyílt meg) szintén a Nemzeti Színház masináján termelt gáz világította.

Furcsa szerzet lehetett a Nemzeti Színház gázgyára, amelyről *Jókai* Mór is megemlékezik írásaiban.

— A Nemzeti Színház gázának — mondja *Jókai* — egy kicsit áporodott, savanyú káposzta szaga volt, de elfűrtük azt is nemzeti büszkeségből. Kívül a színház udvarán óriási vasmedence állott tele vízzel. Ez kellett a gázfűzéshez. 1849-ben, mikor *Hentzi* Budavárából lövette Pestet, egy bomba lecsapott a színház udvarára. A víztartó medencébe bukott bele, ahol aztán a víz megfojtotta. Ez volt a szerenese, mert különben, ha csak egy ölnyivel odább esik, az egész színházat felgyújtotta volna. Az ötvenes évek közepén aztán *Kerepesi*-temető szomszédságában már építették a nagy gázgyárat és ekkor megtiltották a Nemzeti Színháznak, hogy továbbra is a saját konyháján főzze a légszeszt. Attól fogva tehát a légszeszgyárból hordatta a gázt a Nemzeti. A dolog úgy állott, hogy a gázgyár az első időkben csak a Belvárost látta el csövezetekkel. A Nemzetinek tehát a kezdet kezdetén nem jutott gázvezeték. Úgy segítették a bajon, hogy a gázgyárban egy óriási börtömlöbe préselték a gázt, úgyhogy a légszeszszel töltött tömlő úgy festett, mint valami cethal. Ezt a felfújt szörnyeteget két ember a vállára kapta és végigcipelte a *Kerepesi*-úton. A színháznál aztán a tömlőből átérésztették a gázt a tartályba és onnan jutott a világító esövekbe.

A gázvilágítás azonban csak a rövid darabokat bírta meg. Hosszú szindarabokra, öt-felvonásos tragédiákra nem futotta szusszal. De a publikum hamarosan beletörődött abba az újításba, hogy a drámák megrövidülnek, mert azt tartotta, hogy ha már szomorúság, akkor legyen rövid.

Amikor valami háttérből jövő világosságot kellett kimesterkedni, például napsütést, vagy ilyesmit akarták beadni a publikumnak: akkor egy kisebb gázcápát hoztak a

színpadra, melyet a primadonnának öltözője előtt való tornácra helyeztek el. Egy szinfaltologató ráült a tömlőre és a csöbe nyomta a napvilágot szolgáltató gázt. Egyszer aztán a cápa megunta a dolgot. Egyszerűen kipukkant. A gáz ereje a kulisszatologatót behajította a művésznek öltözőjébe és a robbanás hangja megriasztotta az egész környéket.

1856-ban készült el az első pesti gázgyár és a Belváros gázlámpáit karácsony éjszakáján gyújtották meg először. Az egész város talpon volt és izgatottan várta a nagy eseményt, de soha akkora csalódás még nem fogadott szenzációt, mint amekkora csalódás a pesti gáz beköszöntését fogadta. Mit magyarázzuk tovább: a pestiek nem voltak megelégedve a modern világítási technika eme legújabb vívmányával, pedig a pesti gáznak mindössze csak három hibája volt: *drága volt, bűdös volt és nem világított...*

No de mindegy, azért a trieszti gáztársaság mégis ötvenhárom esztendeig pénzelt ebből a drága és rosszul világító gázból és a türelmes pestiek ötvenhárom esztendeig voltak hűséges adófizetői a gáztársaság idegen részvényeseinek.